

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Серія: Навчально-методичні посібники

Ю. М. ОБОРОТОВ
С. М. СКУРІХІН

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

Навчально-методичний посібник

Одеса
Фенікс
2016

Автори:

Оборотов Ю.М. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія»;

Скуріхін С.М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія».

**Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»,
протокол № 5 від 31 березня 2016 р.**

Рецензенти:

Крижановський А.Ф. – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного гуманітарного університету;

Бехруз Х.Н. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія».

Оборотов Ю.М.

Правова культура : навч.-метод. посібник / Ю.М. Оборотов, С.М. Скуріхін. – Одеса : Фенікс, 2016. – 60 с. (Сер. «Навчально-методичні посібники»).

ВСТУП

Велика кількість досліджень правової культури, які існують сьогодні, обумовлена не тільки складністю і багатоаспектністю цього феномена, а і її соціальною цінністю. Від рівня правової культури населення багато в чому залежать будь-які політико-правові процеси в державі. Саме тому формування високого рівня правової культури, правосвідомості, правового мислення в українському суспільстві, і особливо у професійній юридичній сфері, набуває сьогодні першочергового значення. Все це актуалізує подальше теоретичне вивчення правової культури та озброєння цими знаннями майбутніх фахівців права.

Навчальна дисципліна «Правова культура» продовжує юридичну підготовку у навчальному закладі. Вона розвиває і багато в чому підсумовує загальнотеоретичні знання студентів. Слід зазначити, що ця дисципліна торкається не тільки суто юридичних питань, а і охоплює знання інших гуманітарних наук. Правова культура знаходиться на межі юриспруденції, філософії, культурології, соціології, психології, політології тощо.

«Правова культура», як навчальна дисципліна, відіграє важливу роль у формуванні високого рівня правосвідомості, мови права та правового мислення студентів, їх підготовці як майбутніх кваліфікованих фахівців. У процесі засвоєння лекційного курсу майбутній юрист одержує знання, які йому необхідні, для сприйняття правової інформації.

Мета початкової дисципліни «Правова культура» – поглиблення загальнотеоретичних знань студентів у сфері правосвідомості та правової культури, а також вивчення шляхів підвищення рівня правової культури. Важливою складовою цього курсу є з'ясування студентами залежності державотворчих процесів, правової поведінки від рівня правової культури населення держави, формування свідомої поваги до права у студентській молоді, сприйняття його власної цінності. Зазначена мета зумовлює **структуру навчального курсу**: студенти мають ознайомитися з проблематикою розуміння правової культури як багатоаспектного феномену, вивчити структурні компоненти та різновиди правової культури, отримати знання щодо кожного структурного компоненту правової культури, визначити шляхи формування правової культури, усвідомити значення професійної

правової культури в діяльності юриста. Також студенти мають ознайомитися із особливостями правових культур сучасного світу, визначити їх взаємозв'язок, з'ясувати місце та роль правової культури українського народу.

***За результатами вивчення курсу
студенти повинні знати:***

- методологічні засади дослідження правової культури;
- загальнотеоретичні поняття та категорії стосовно права, правової культури, правового мислення;
- структуру та класифікацію правової культури;
- поняття та основні змістовні елементи правосвідомості;
- класифікацію та характеристику правових аномалій;
- особливості правового менталітету українського народу;
- поняття, властивості та функції правових традицій;
- основи використання культурної спадщини;
- основні змістовні елементи правового мислення;
- сутність та особливості правової соціалізації;
- форми та методи правового виховання;
- особливості правових культур сучасного світу;
- вплив глобалізаційних процесів на національні правові культури.

***За результатами вивчення курсу
студенти повинні вміти:***

- формувати власне розуміння минулого, сучасного та майбутнього права та держави, давати їм оцінку;
- аналізувати сучасні правові, соціальні та політичні проблеми розвитку суспільства і визначати власну життєву позицію;
- володіти поняттями і категоріями, які увійшли до теоретико-методологічного арсеналу правової культури;
- творчо підходити до розуміння та тлумачення проблем сучасної правової дійсності;
- застосовувати досягнення національної правової культури при вирішенні професійних та життєвих завдань;
- відстоювати загальнолюдські та національні цінності правової культури;
- здійснювати порівняльний аналіз різних правових культур світу.

***В підсумку студенти
набувають наступні компетенції:***

1. Знання і розуміння

- належний рівень знань у сфері загальнотеоретичної юриспруденції й вільне володіння категоріальним апаратом та юридичною термінологією;
- наявність професійно-профільних знань з неюридичних дисциплін (філософії, культурології, соціології, психології, антропології) при вирішенні правових проблем;
- знання у сфері правового виховання;
- розуміння проблем впливу глобалізаційних процесів на державу, право, правову культуру.

2. Застосування знань і розумінь

- здатність працювати у сферах національного, міжнародного і інтегративного права;
- розуміння нормотворчої, правозастосовної та правоінтерпретаційної діяльності – з урахуванням набутих знань про правову культуру та правове мислення;
- здатність здійснювати практичну, науково-дослідницьку та педагогічну діяльність на основі теоретичних правових знань та правового досвіду.

3. Формування суджень

- здатність до виявлення та створення юридично значущих ситуацій, отримання їхніх фактичних і правових характеристик, формулювання завдань;
- аналіз можливостей використання правових засобів і способів вирішення завдань з урахуванням наслідків та наявних обмежень;
- вибір оптимального варіанту правового рішення та прогнозування можливих юридичних результатів;
- критичне осмислення основних юридичних проблем і формування власної обґрунтованої позиції щодо неоднозначних явищ у юридичній науці та практиці.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	ТЕМА	Всього годин	Аудиторні заняття (год.)		Самостійна робота	Форма самостійної роботи
			Лекції	Семінари		
1.	Поняття та методологічні засади дослідження правової культури	10	2	—	8	Завдання для самостійної роботи, реферати
2.	Правова культура: класифікація та структура	12	2	2	8	
3.	Правова свідомість, як компонент правової культури	10	2	2	6	
4.	Правові аномалії у правовій культурі	10	2	2	6	
5.	Правовий менталітет та правові традиції у правовій культурі	12	2	2	8	
6.	Правове мислення	12	2	2	8	
7.	Правове виховання, як шлях формування правової культури	12	2	2	8	
8.	Динаміка правової культури	12	2	2	8	
Усього годин		90	16	14	60	
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЗАЛІК						

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття та методологічні засади дослідження правової культури

Полісемантичність категорії «культура». Філософські, соціологічні та антропологічні підходи до визначення культури. Інформаційно-семіотична концепція культури.

Матеріальна, духовна та соціальна сфери культури. Правова культура у вітчизняній традиції. Ціннісне розуміння правової культури.

Поняття та ознаки правового життя. Співвідношення правової культури і правового життя. Широке розуміння правової культури.

Тема 2. Правова культура: класифікація та структура

Види правової культури та їх характеристика. Класифікація правової культури за суб'єктом. Правова культура суспільства, правова культура соціальної групи, правова культура особи. Ознаки правової культури соціальної групи. Класифікація правової культури залежно від рівня і глибини пізнання правових явищ, а також з позиції оволодіння ними. Повсякденна, професійна, теоретична правова культура. Функціональна характеристика правової культури. Інформаційно-правова, регулятивна, комунікативна, ціннісно-нормативна, право-соціалізаторська функції правової культури.

Структурні компоненти правової культури. Ідеолого-психічні, нормативні, поведінкові, об'єктивовані компоненти правової культури.

Правовий статус та статусна правова культура. Компетентність та компетенція. Компетентна правова культура.

Тема 3. Правова свідомість, як компонент правової культури

Поняття правосвідомості. Структурні компоненти правосвідомості. Правова ідеологія і правова психологія.

Види правосвідомості. Класифікація правосвідомості за суб'єктом. Індивідуальна, групова і суспільна правосвідомість. Класифікація правосвідомості залежно від рівня і глибини відображення правової дійсності. Повсякденна, компетентна, професійна, наукова правосвідомість. Рівні правосвідомості.

Функції правосвідомості. Пізнавальна, оцінна і регулятивна функції правової свідомості.

Особливості правосвідомості в умовах тоталітаризму. Правосвідомість у транзитивних умовах. Ознаки демократичної правосвідомості. Передумови становлення й тенденції втілення демократичної правосвідомості в Україні.

Тема 4. Правові аномалії у правовій культурі

Поняття правових аномалій у правовій культурі. Співвідношення деформацій правосвідомості та правових аномалій.

Класифікація та загальна характеристика правових аномалій. Правовий нігілізм та форми його прояву в суспільстві. Правовий ідеалізм, правовий цинізм, правова демагогія, правовий догматизм, правовий інфантилізм, правовий дилетантизм. Правові аномалії у правовій культурі фахівців юридичної сфери.

Шляхи подолання правових аномалій в Україні. Правове виховання. Профілактика (превенція) девіантної поведінки. Рівні профілактики девіантної поведінки. Громадська творчість у подоланні правових аномалій.

Тема 5. Правовий менталітет та правові традиції у правовій культурі

Поняття менталітету. Типологія менталітету. Емоційний, вербальний і поведінковий компоненти у структурі менталітету. Рівні менталітету. Фактори, які впливають на становлення та розвиток менталітету.

Визначення правового менталітету. Етнокультурний зміст права та правовий менталітет. Правові символи, правові установки і цінності, правові традиції й ритуали як прояви правового менталітету.

Особливості правового менталітету українського народу.

Поняття та властивості правових традицій. «Правова традиція» та «традиція права». Стабілізаційна, закріплююча, системоутворююча, регламентуюча, інформаційна, соціалізаційна та охоронна функції правових традицій. Співвідношення правових традицій із суміжними правовими явищами: звичаями, ритуалами та обрядами. Класифікація правових традицій.

Правова спадщина і правові традиції України. Спадкоємність права в Україні.

Тема 6. Правове мислення

Мислення як функція людського мозку. Поняття мислення. Джерела та кінцева мета мислення.

Підходи до визначення правового мислення. «Мислення в праві» та «мислення про право». Наочно-дієве, образне та абстрактне мислення. Класифікація правового мислення. Наукове, професійне та повсякденне правове мислення. Принципи правового мислення. Ознаки правового мислення. Функції правового мислення: розуміння або інтерпретації, легітимації правопорядку, пояснення, проблематизації, комунікації, регуляції. Якості професійного мислення юриста.

Етапи правового мислення. Виявлення і усвідомлення проблемної ситуації та формулювання завдання на її вирішення; аналіз можливостей використання правових засобів і способів вирішення проблемної ситуації; вибір оптимального варіанту вирішення проблемної ситуації як етапи правового мислення. Засоби правового мислення: процедурні, змістовні та засоби, що закріплюють результати мислення.

Тема 7. Правове виховання, як шлях формування правової культури

Поняття та механізми соціалізації. Правова соціалізація та її зміст. Цілі правової соціалізації. Стихійна і цілеспрямована правова соціалізація. Форми правової соціалізації. Етапи правової соціалізації.

Широке і вузьке розуміння правового виховання. Мета та завдання правового виховання. Функції правового виховання. Принципи правового виховання. Когнітивна, емоційна та поведінкова стадії правового виховання.

Форми правового виховання. Правове навчання, правова пропаганда, юридична практика, безпосередня реалізація права, самовиховання. Правове інформування та інформаційне право. Засоби та методи правового виховання.

Традиції правового виховання в Україні: історія та сучасний стан. Організація правового виховання в інших країнах світу. Правове виховання в західних країнах. Особливості правового виховання в країнах сходу.

Правове виховання у формуванні професійної правової культури в сучасній Україні. Юридична освіта в системі професійної підготовки юриста в Україні.

Тема 8. Динаміка правової культури

Динамічні складові правової культури. Правова культура транзитивного суспільства. Транзитивність у правовій культурі українського суспільства.

Правова культура та правова комунікація.

Співвідношення категорій «культура» і «цивілізація». Класичні та пограничні цивілізації. Діалог та зіткнення цивілізацій. Культурні ареали: Схід – Захід.

Різноманітність правових культур сучасного світу. Типологія правових культур: основні критерії. Відкриті та закриті правові культури. Світські та релігійні правові культури. Діалог правових культур. Правова акультурація: поняття, ознаки, види. Правова декультурація. Рецепція права.

Глобалізація: поняття та зміст. Правова глобалізація. Вплив глобалізаційних процесів на національні правові культури.

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 2. Правова культура: структура та класифікація

1. Поняття правової культури у вітчизняній традиції.
2. Класифікація правової культури за суб'єктом.
3. Ознаки правової культури соціальної групи.
4. Класифікація правової культури залежно від рівня і глибини пізнання правових явищ, а також з позиції оволодіння ними.
5. Структурні компоненти правової культури.
6. Функції правової культури.
7. Правовий статус та статусна правова культура.
8. Компетентна правова культура.

Тема 3. Правова свідомість, як компонент правової культури

1. Поняття правосвідомості.
2. Структурні компоненти правосвідомості.
3. Класифікація правосвідомості за суб'єктом.
4. Класифікація правосвідомості залежно від рівня і глибини відображення правової дійсності.
5. Функції правосвідомості.
6. Особливості правосвідомості в умовах тоталітаризму.
7. Характерні ознаки демократичної правосвідомості.

Тема 4. Правові аномалії у правовій культурі

1. Поняття правових аномалій у правовій культурі.
2. Співвідношення деформацій правосвідомості та правових аномалій.

3. Класифікація правових аномалій у правовій культурі.
4. Правовий нігілізм, як крайня форма прояву правових аномалій в Україні.
5. Загальна характеристика основних форм правових аномалій.
6. Правові аномалії у правовій культурі юристів.
7. Шляхи подолання правових аномалій в Україні.

Тема 5. Правовий менталітет та правові традиції у правовій культурі

1. Поняття, структура та типологія менталітету.
2. Співвідношення менталітету та суспільної свідомості.
3. Визначення правового менталітету.
4. Прояви правового менталітету.
5. Особливості правового менталітету українського народу.
6. Поняття та властивості правових традицій.
7. Функції правових традицій.
8. Класифікація правових традицій.
9. Правова спадщина і правові традиції України.

Тема 6. Правове мислення

1. Поняття джерела та кінцева мета мислення.
2. Підходи до визначення правового мислення.
3. Класифікація правового мислення.
4. Принципи правового мислення.
5. Ознаки правового мислення.
6. Функції правового мислення.
7. Особливості професійного мислення юриста.
8. Етапи правового мислення та їх характеристика.
9. Засоби правового мислення.

Тема 7. Правове виховання, як шлях формування правової культури

1. Правова соціалізація та її зміст.
2. Етапи та форми правової соціалізації.
3. Мета, завдання та функції правового виховання.
4. Стадії правового виховання.
5. Форми правового виховання та їх характеристика.
6. Засоби та методи правового виховання.
7. Історичні традиції правового виховання в Україні.
8. Правове виховання в західних країнах.
9. Особливості правового виховання в країнах сходу.
10. Роль правового виховання у формуванні професійної правової культури в Україні.

Тема 8. Динаміка правової культури

1. Динамічні складові правової культури.
2. Характеристика правової культури у транзитивному суспільстві.
3. Правова культура та правова комунікація.
4. Співвідношення категорій «культура» і «цивілізація».
5. Класичні та пограничні цивілізації.
6. Діалог та зіткнення цивілізацій.
7. Культурні ареали: Схід – Захід.
8. Різноманітність правових культур сучасного світу.
9. Правова акультурація. Правова декультурація. Рецепція права.
10. Поняття та зміст глобалізації. Правова глобалізація.
11. Вплив глобалізаційних процесів на національні правові культури.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Поняття та методологічні засади дослідження правової культури

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

1. Проведіть стислий аналіз визначення культури яке надано у Законі України від 14 грудня 2010 р. «Про культуру» за схемою:

<i>Культура – сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти.</i>	
Методологія, що використовується	
Підхід (філософський, соціологічний, антропологічний), що домінує	
Основні ціннісні імперативи	
Мета визначення	
Інше	
Ваш власний висновок	

2. Який зміст був вкладений у термін «культура» (*cultura*) у Стародавньому Римі?
3. Дайте характеристику основних положень інформаційно-семіотичного підходу до визначення культури.

4. Заповніть таблицю «Місце правової культури у системі культури» (поставте позначку «+» напроти вірної відповіді):

		<i>Правова культура</i>
Сфери культури	Технологічна	
	Духовна	
	Соціальна	
Типи сенсів, що переважають	Знання та цінності	
	Цінності та регулятиви	
	Знання та регулятиви	

5. Дайте визначення правової культури з позиції її ціннісного розуміння.
6. Охарактеризуйте поняття «життя у межах права» та «правове життя».
7. Заповніть таблицю «Співвідношення правової культури та правового життя» (поставте позначку «+» напроти вірної відповіді):

<i>Компоненти</i>	<i>Правова культура</i>	<i>Правове життя</i>
Динамічні		
Статичні		
Раціональні		
Раціональні та нераціональні		
Позитивні		
Позитивні та негативні		

Тема 2. Правова культура: структура та класифікація

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

1. Назвіть які із структурних компонентів правової культури є зайвими:
 а) ідеолого-психічні;
 б) об'єктивовані;
 в) системоутворюючі;
 г) поведінкові;
 д) гендерні;
 е) нормативні.
2. Заповніть таблицю «Класифікація правової культури»:

<i>Класифікаційні підстави</i>	<i>Правова культура</i>			
За суб'єктом				
Залежно від глибини пізнання правових явищ, а також з позиції оволодіння ними				
Залежно від рівня				
Залежно від ставлення до правової дійсності				
Залежно від ступеня відкритості до взаємодії з іншими правовими культурами				
Залежно від типу свідомості та ставлення до релігії				

3. Охарактеризуйте співвідношення категорій «правовий статус особи» та «правове становище особи».
4. Заповніть таблицю «Статусна правова культура» (*поставте позначку «+» напроти вірної відповіді*):

Статусна правова культура розглядається:	
Тільки на горизонтальному рівні (за суб'єктом)	
Тільки на вертикальному рівні (залежно від рівня і глибини пізнання правових явищ, а також з позиції оволодіння ними)	
Як на горизонтальному, так і на вертикальному рівні	

5. Порівняйте категорії «компетенція» та «компетентність».
6. Заповніть таблицю «Структурні елементи компетенції»:

Основні (компетенційні) елементи	Предмети віддання	
	Владні повноваження	
Супутні елементи	Цілі	

7. Дайте визначення компетентної правової культури.

Тема 3. Правова свідомість, як компонент правової культури

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

1. Як Ви вважаєте, у правосвідомості відбивається ставлення суб'єктів лише до діючого права, чи також до права «минулого» та «бажаного»? Відповідь обґрунтуйте.
2. Охарактеризуйте масову правосвідомість.
3. До структури правосвідомості не відносяться:
 - а) правова психологія;
 - б) принципи права;
 - в) юридичні вчинки;
 - г) правові почуття;
 - д) норми права;
 - е) правові переконання.
4. Дайте визначення компетентної правосвідомості.
5. Заповніть таблицю «Співвідношення структурних компонентів правосвідомості» (*поставте позначку «+» напроти вірної відповіді*):

Види правосвідомості	Структурні компоненти, що переважають	
	ідеологічні	психологічні
Повсякденна		
Компетентна		
Професійна		
Наукова		

6. Заповніть таблицю «Зміст основних функцій правосвідомості».

Функції	Зміст
Пізнавальна	
Оціночна	
Регулятивна	

7. Охарактеризуйте основні ознаки демократичної правосвідомості.

Тема 4. Правові аномалії у правовій культурі

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

- Охарактеризуйте співвідношення категорій «деформації правосвідомості» та «правові аномалії у правовій культурі».
- Оберіть вірне твердження. Правовий нігілізм – це:
 - відсутність юридичної освіти;
 - негативне ставлення до права, невіра в його спроможність бути ефективним регулятором суспільних відносин;
 - неучасть у референдумі;
 - віра в те, що за допомогою права можна вирішити абсолютно всі соціальні проблеми;
 - прагнення завоювати голоси виборців ціною необґрунтованих обіцянок.
- Проаналізуйте українські прислів'я та приказки на тему закону та суду. Поміркуйте та зробіть власні висновки щодо причин нігілістичного ставлення до закону та суду у традиціях українського народу.
- Найдіть відповідність між стовпцями таблиці «Прояви правових аномалій у правовій культурі»:

<i>Прояви правових аномалій</i>		<i>Правові аномалії</i>	
А	Народний депутат вимагає прийняти декларативний за змістом, економічно необґрунтований закон, з метою отримання для своєї політичної партії позитивного іміджу у населення		Правовий нігілізм
Б	Керівник установи видає наказ про дисциплінарне стягнення щодо працівника, не знаючи відповідних норм трудового законодавства при твердій впевненості у зворотному		Правовий цинізм

В	Громадянин під час соціологічного опитування на вулиці, маючи поверхові знання відносно закону що обговорюється, невірно тлумачить і легковажно критикує в цілому корисний для суспільства нормативно-правовий акт		Правовий ідеалізм
Г	Жертва злочину звертається до місцевого «кримінального авторитету», оскільки не вірить у можливість за допомогою правових засобів знайти та покарати злочинця		Правовий інфантилізм
Д	Військовослужбовець попереднього року призову відверто, демонстративно, зі знущанням, фізично примушує новобранця виконувати замість нього будь яку роботу, нести добове чергування		Правовий дилетантизм
Е	Керівник установи позбавляє співробітника премії за невихід на роботу посилаючись на норми чинного законодавства, не з'ясовуючи причин невиходу		Правова демагогія
Ж	Громадська організація наполягає на прийнятті закону про попередження зловживання владою, вірячи у те, що його прийняття покладе край цьому негативному явищу		Правовий догматизм

5. Користуючись науковою літературою та інформацією з мережі Інтернет проаналізуйте зміст категорії «правовий цинізм».
6. Як ви вважаєте Україна відноситься до віддиференційованої чи невіддиференційованої правової системи? Поясніть на прикладі усвідомлення співвідношення моральних норм та норм права в українському суспільстві.
7. Наведіть приклади правової демагогії в сучасній Україні.

Тема 5. Правовий менталітет та правові традиції у правовій культурі

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

1. Охарактеризуйте співвідношення категорії «менталітет» з категорією «суспільна свідомість».
2. За допомогою етнопсихологічного словника заповніть таблицю «Ментальні особливості народів»:

<i>Народи</i>	<i>Структурні компоненти менталітету</i>		
	<i>емоційний</i>	<i>вербальний</i>	<i>поведінковий</i>
Американці			
Англіїці			
Грузини			
Естонці			
Євреї			
Італійці			
Німці			
Росіяни			
Українці			
Французи			

3. Правовий менталітет – це _____.
4. Охарактеризуйте особливості правового менталітету українського народу.
5. Дайте визначення правової традиції. Розкрийте співвідношення між категоріями «правова традиція» та «традиція права».

6. Складіть порівняльну таблицю «Співвідношення правових традицій із суміжними правовими явищами»:

	<i>Дефініція</i>	<i>Зміст</i>
Правові традиції		
Правові звичаї		
Правові ритуали		
Правові обряди		

7. Заповніть таблицю «Класифікація правових традицій»:

<i>Класифікаційні підстави</i>	<i>Різновиди правових традицій</i>
Інституційні	
Нормативні	
Функціональні	
Ідеологічні	

Тема 7. Правове мислення

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

1. Охарактеризуйте поняття та сутність мислення.
2. Розкрийте співвідношення між категоріями «мислення в праві» та «мислення про право».
3. Дайте визначення правового мислення.
4. Назвіть основні принципи правового мислення.
5. З перелічених нижче функцій правового мислення виберіть основну та допоміжні функції. Поясніть свою думку. Заповніть таблицю «Функції правового мислення»:

Функції правового мислення: комунікації; регуляції; розуміння або інтерпретації соціально-правової дійсності; пояснення; легітимації або «виправдання» правопорядку; проблематизації	
Основна функція	Функції, що мають допоміжний характер

6. Заповніть таблицю «Зміст етапів правового мислення»:

Етапи правового мислення	Зміст етапів правового мислення
Перший етап	
Другий етап	
Третій етап	

7. Охарактеризуйте особливості правового мислення у правозастосуванні.

Тема 8. Правове виховання, як шлях формування правової культури

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

1. Поясніть зміст термінів «соціалізація», «асоціалізація», «ресоціалізація».
2. Знайдіть відповідність між стовпцями таблиці «Форми, засоби та методи правового виховання»

Форми правового виховання				1. Лекція на правову тему
				2. Самовиховання
				3. Заохочення
				4. Періодичні друковані видання
Засоби правового виховання				5. Юридична практика
				6. Примус
				7. Правова пропаганда
				8. Телепередача на правову тему
Методи правового виховання				9. Стимулювання
				10. Правове навчання
				11. Переконавання
				12. Правовий Інтернет ресурс

3. Ознайомтесь з Національною програмою правової освіти населення і наведіть конкретні приклади форм та засобів правового виховання в Україні.

4. Заповніть таблицю «Роль Інтернет у правовиховному процесі». Обґрунтуйте свої тези (не менше трьох тез у кожній графі).

Інтернет у правовиховному процесі	
Переваги	Недоліки
1.	1.
2.	2.
3.	3.

5. Охарактеризуйте вплив «Повчання» Володимира Мономаха на формування правової культури Київської Русі.
6. Заповніть таблицю «Спільні та відмітні ознаки правового виховання в Європі та США»:

Правове виховання		
в Європі		в США
Особливості	Спільні ознаки	Особливості

7. Охарактеризуйте форми правової пропаганди, які були поширені у Радянському Союзі.
8. Використовуючи свої знання з юридичної деонтології та загально-теоретичної юриспруденції, складіть портрет сучасного юриста.

Тема 9. Динаміка правової культури

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ

1. Охарактеризуйте особливості розвитку правової культури в транзитивному суспільстві.
2. Проведіть порівняння категорій «культура» і «цивілізація».
3. На вашу думку, до якого типу цивілізації відноситься Україна? Відповідь обґрунтуйте.
4. На підставі аналізу статті С. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій», охарактеризуйте запропоновані ним критерії розмежування цивілізацій, а також причини протиріч між ними.
5. Заповніть таблицю «Співвідношення культурних ареалів: Схід – Захід»:

<i>Дихотомії</i>	<i>Культурні ареали</i>	
	<i>Схід</i>	<i>Захід</i>
Динамічність або статичність розвитку		
Домінування колективних чи індивідуалістичних форм існування		
Активність або пасивність індивіда		
Превалюють рекреаційні чи трудові цінності		
Влада і власність нероздільні чи окремі категорії		
Домінує раціонально-юридичний чи ірраціонально-міфологічний принцип мислення		

6. Приведіть приклади правової акультурації та правової декультурації.
7. Дайте визначення поняття «глобалізація».
8. Охарактеризуйте вплив глобалізаційних процесів на національні правові культури.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТІВ

До теми 1.

1. Основні підходи до визначення правової культури.
2. Співвідношення правової культури з суміжними категоріями юриспруденції (*правова реальність, правова система, правове життя, правова надбудова, правове середовище, правова політика, механізм правового регулювання...*).
3. «Правова культура» та «культура права»: співвідношення понять.

До теми 2.

1. Компетентна правова культура.
2. Правова культура молоді в Україні.
3. Особливості правової культури юристів.

До теми 3.

1. Регіональна правосвідомість: поняття та характеристика.
2. Взаємозв'язок правової поведінки і правосвідомості.
3. Поняття та характерні ознаки тоталітарної правосвідомості.

До теми 4.

1. Поняття та характеристика правових аномалій.
2. Правовий цинізм, як одна з форм правових аномалій у правовій культурі.
3. Правові аномалії у правовій культурі сучасного українського суспільства.

До теми 5.

1. Правовий менталітет, як категорія юриспруденції.
2. Особливості слов'янського правового менталітету.

3. Правова традиція та звичаєве право: співвідношення понять.
4. Правові традиції та правові новації в українському праві.

До теми 6.

1. Особливості наукового правового мислення.
2. Правове мислення у правозастосуванні.
3. Правове мислення у правотворчій діяльності.

До теми 7.

1. Роль ЗМІ у правовому інформуванні.
2. Особливості правової пропаганди у Радянському Союзі.
3. Особливості правового виховання в країнах сходу.
4. Правове виховання і державотворчий процес.

До теми 8.

1. Транзитивність у правовій сфері.
2. Діалог та зіткнення цивілізацій.
3. Правова акультурація та правова декультурація.
4. Національні правові культури в умовах глобалізації.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Філософські, соціологічні та антропологічні підходи до визначення культури.
2. Інформаційно-семіотична концепція культури.
3. Ціннісне розуміння правової культури.
4. Правова культура та правове життя.
5. Класифікація правової культури за суб'єктом.
6. Ознаки правової культури соціальної групи.
7. Класифікація правової культури залежно від рівня і глибини пізнання правових явищ, а також з позиції оволодіння ними.
8. Структурні компоненти правової культури.
9. Функціональна характеристика правової культури.
10. Правовий статус та статусна правова культура.
11. Компетентна правова культура.
12. Поняття правосвідомості.
13. Структурні компоненти правосвідомості.
14. Класифікація правосвідомості за суб'єктом.
15. Класифікація правосвідомості залежно від рівня і глибини відображення правової дійсності.
16. Функції правосвідомості.
17. Поняття правових аномалій у правовій культурі.
18. Класифікація та загальна характеристика правових аномалій.
19. Правовий нігілізм, як крайня форма прояву правових аномалій.
20. Шляхи подолання правових аномалій в Україні.
21. Поняття менталітету.
22. Співвідношення менталітету та суспільної свідомості.
23. Типологія менталітету. Поняття правового менталітету.
24. Прояви правового менталітету.
25. Особливості правового менталітету українського народу.
26. Поняття правових традицій.
27. Властивості правових традицій.
28. Функції правових традицій.
29. Класифікація правових традицій.

30. Правова спадщина і правові традиції України.
31. Поняття, джерела та кінцева мета мислення.
32. «Мислення в праві» та «мислення про право».
33. Класифікація правового мислення.
34. Ознаки правового мислення.
35. Принципи та функції правового мислення.
36. Етапи правового мислення.
37. Засоби правового мислення.
38. Якості професійного мислення юриста.
39. Правова соціалізація та її зміст.
40. Етапи та форми правової соціалізації.
41. Поняття, мета та завдання правового виховання.
42. Функції правового виховання.
43. Стадії правового виховання.
44. Форми правового виховання.
45. Правове інформування та інформаційне право.
46. Методи та засоби правового виховання.
47. Традиції правового виховання в Україні: історичний аспект.
48. Правове виховання в західних країнах.
49. Особливості правового виховання в країнах сходу.
50. Роль правового виховання у формуванні професійної правової культури в Україні.
51. Особливості правової культури в транзитивних умовах.
52. Правова культура та правова комунікація.
53. Співвідношення категорій «культура» і «цивілізація».
54. Класичні та пограничні цивілізації.
55. Діалог та зіткнення цивілізацій.
56. Культурні ареали: Схід – Захід.
57. Різноманітність правових культур сучасного світу. Відкриті та закриті, світські та релігійні правові культури.
58. Діалог правових культур. Правова акультурація. Рецепція права.
59. Поняття та зміст глобалізації. Правова глобалізація.
60. Вплив глобалізаційних процесів на національні правові культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия : Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 1999. – 712 с.
2. Бачинин В. А. Философия права и преступления / В. А. Бачинин. – Х. : Фолио, 1999. – 607 с.
3. Введение в украинское право / [С. В. Кивалов, Ю. Н. Оборотов, П. П. Музыченко и др.] ; под общ. ред. С. В. Кивалова, Ю. Н. Оборотова. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – 768 с.
4. Кармин А. С. Культурология : учебник / А. С. Кармин. – СПб. : Лань, 2006. – 928 с.
5. Крестовська Н. М. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.
6. Литвинов О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення : монографія / О. М. Литвинов. – Луганськ : Янтар, 2014. – 800 с.
7. Матвєєва Л. Г. Транзитивність у правовій сфері : монографія / Л. Г. Матвєєва – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 328 с.
8. Оборотов Ю. Н. Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории (от познания к постижению права) : Монография / Ю. Н. Оборотов. – О. : Юридическая литература, 2002. – 280 с.
9. Общая теория государства и права: Академический курс в 3-х т. Том 3. – Изд. 2-е, перераб. и доп. / отв. ред. М. Н. Марченко. – М. : «Зерцало-М», 2001 – 528 с.
10. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : учебн. / под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 436 с.
11. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / [А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2010. – 368 с.
12. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / [Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.]. – Х. : Право, 2009. – 352 с.
13. Проблемы общей теории права и государства : учеб. для вузов / под. ред. В. С. Нерсисянца. – М. : Норма, 2006. – 832 с.

14. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : Підручник / О. Ф. Скакун. – 2-е вид. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 520 с.
15. Скуріхін С. М. Статусна та компетентна правова культура військово-вслужбовців Збройних Сил України : моногр. / С. М. Скуріхін; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 212 с.
16. Социология права : учебник / [В. М. Сырых, В. Н. Зенков, В. В. Глазырин и др.] ; под ред. проф. В. М. Сырых. – М. : Юрид. Дом «Юстицинформ», 2004. – 464 с.
17. Суспільство, людина, право: сучасні дослідження актуальних проблем : монографія / [О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.] ; за ред. О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 392 с.
18. Філософія правового виховання : навч. посіб. / [А. П. Гетьман, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2012. – 248 с.

Додаткова література

ДО ТЕМИ 1. Поняття та методологічні засади дослідження правової культури

1. Бачинський Т. Правова культура: деякі сучасні підходи до її розуміння / Тарас Бачинський // Юридична Україна. – 2011. – № 8. – С. 16–20.
2. Бондарев А. С. Понятие и структура правовой антикультуры / А. С. Бондарев // Государственная власть и местное самоуправление. – 2010. – № 9. – С. 3–5.
3. Бондарев А. С. Правовая антикультура: понятие и формы выражения / А. С. Бондарев // Правовая культура. – 2007. – № 2. – С. 4–15.
4. Бондарев А. С. Понятие правовой культуры / А. С. Бондарев // История государства и права. – 2011. – № 6. – С. 13–17.
5. Затонский В. А. Правовая активность как качественное состояние правовой жизни / В. А. Затонский // Правовая политика и правовая жизнь. – 2003. – № 3. – С. 6–14.
6. Каландаришвили З. Н. Основные концепции изучения правовой культуры в юридической науке / З. Н. Каландаришвили // Известия РГПУ. – 2008. – № 56. – С. 111–120.
7. Клімова Г. П. До питання про сутність правової культури / Г. П. Клімова // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 3. – С. 180–182.

8. Коваленко І. І. Про властивості правової антикультури в архітектоніці правокультурного простору / І. І. Коваленко // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 2. – С. 134–138.
9. Куликова А. В. Правовая культура в рамках социологического подхода: содержание понятия, его особенности / А. В. Куликова // Вестник ИНГУ, Социологические науки. – 2006. – №1. – С. 228–234.
10. Ломтев В. В. О современном понимании и содержании категории «правовая культура» / В. В. Ломтев // Юрист-Правоведъ. – 2012. – № 6. – С. 105–109.
11. Малько А. В. Категория «правовая жизнь»: проблемы становления / А. В. Малько // Государство и право. – 2001. – № 5. – С. 5–13.
12. Малько А. В. Правовая жизнь / А. В. Малько // Общая теория государства и права: Академический курс в 3-х т. Том 2. – Изд. 2-е, перераб и доп. / отв. ред. М. Н. Марченко. – М. : «Зерцало-М», 2001. – С. 119–141.
13. Малько А. В. Правовая система и правовая жизнь общества / А. В. Малько // Журнал российского права. – 2014. – № 7. – С. 51–60.
14. Макеєва О. М. «Правова культура» та «культура»: співвідношення категорій / О. М. Макеєва // Держава і право. Сер. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 61. – С. 33–38.
15. Марченко М. Н. Правовая культура как социологическая категория / М. Н. Марченко // Вестн. Моск. ун-та. Право. – 2013. – № 2. – С. 45–61.
16. Максимов С. І. Правова реальність як предмет філософського осмислення : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / С. І. Максимов. – Х., 2002. – 36 с.
17. Минькович-Слободяник О. В. Співвідношення правової і політичної культур: до постановки проблеми / О. В. Минькович-Слободяник // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 34–37.
18. Навальный С. В. Методологические подходы в исследовании правовой культуры в процессе обеспечения легитимности и преемственности государственной власти / С. В. Навальный // Философия права. – 2010. – № 3 – С. 72–74.
19. Невважай И. Д. Типы правовой культуры и формы правосознания / И. Д. Невважай // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2000. – № 2. – С. 23–31.

20. Ноздрин О. М. Правова культура як позитивна складова правового життя / О. М. Ноздрин // Вісник Маріупольського державного університету. – 2013. – Вип. 5. – С. 23–29.
21. Овчинникова А. П. О культурологическом подходе к праву / А. П. Овчинникова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2015. – Вип. 30. – Т. 2. – С. 197–200.
22. Овчинникова А. П. Философские интерпретации правовой культуры / А. П. Овчинникова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014. – № 2. – С. 4–7.
23. Петручак Л. А. Правовая культура: обоснование аксиологического подхода / Л. А. Петручак // Актуальные проблемы российского права. – 2009. – № 3. – С. 31–39.
24. Петручак Л. А. Проблемы понятия и структуры правовой культуры / Л. А. Петручак // LEX RUSSICA. – 2009. – № 5. – С. 1056–1075.
25. Резник Ю. М. Культура как предмет изучения / Ю. М. Резник. // Личность. Культура. Общество. – 2001. – Т. 3. – Вып. 1; 2.
26. Ромашов Р. А. Правовая культура: ценностный аспект / Р. А. Ромашов, А. Г. Тищенко // Правовая культура. – 2006. – № 1. – С. 7–10.
27. Руднева Н. В. Современные подходы к пониманию правовой культуры (теоретико-аналитический аспект) / Н. В. Руднева // Вестник Воронежского института МВД России. – 2011. – № 3. – С. 62–67.
28. Сальников В. П. Правовая культура : теоретико-методологический аспект : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / Виктор Петрович Сальников. – Ленинград, 1990. – 35 с.
29. Скуріхін С. М. Інформаційно-семіотичний підхід до розуміння правової культури / С. М. Скуріхін // Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 162–179.
30. Скуріхін С. М. Правова культура та правове життя / С. М. Скуріхін // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / [редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов]. – О. : Юрид. л-ра, 2005. – Вип. 25. – С. 89–93.
31. Смоленский М. Б. Методологические аспекты изучения правовой культуры / М. Б. Смоленский // Известия вузов Северо-Кавказский регион. – 2003. – № 1. – С. 71–74.

32. Трофимов В. В. Правовая жизнь: теоретические и социально-философские проблемы исследования / В. В. Трофимов // Правовая политика и правовая жизнь. – 2003. – № 4. – С. 124–133.

ДО ТЕМИ 2. Правова культура: структура та класифікація

1. Бондарев А. С. Правовая культура общества: проблемы понятия и структуры / А. С. Бондарев // Вестник Пермского университета. Юридические науки. – 2014. – № 4. – С. 10–20.
2. Галицький І. В. Толерантність у правовому житті сучасної України : монографія / І. В. Галицький. – О. : Фенікс, 2012. – 144 с.
3. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23–30.
4. Годун Н. Ю. Правовая культура: дефініція поняття / Н. Ю. Годун // Наше право. – 2015. – № 1. – С. 11–15.
5. Дьоміна О. С. Сутність і поняття правової культури (матеріали до лекції) / О. С. Дьоміна // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2011. – № 5. – С. 117–123.
6. Жигулин А. А. Понятие правовой культуры и ее сущностные характеристики / А. А. Жигулин // Научно-исследовательские публикации. – 2013. – № 2. – С. 44–74.
7. Завальнюк В. В. Правовая культура правосуддя в Україні / В. В. Завальнюк // Митна справа. – 2015. – № 5. – С. 3–7.
8. Зарічанський О. А. Функції правової культури майбутніх фахівців юридичних спеціальностей / О. А. Зарічанський // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2014. – Вип. 37. – С. 401–405.
9. Каминская В. И. Правосознание как элемент правовой культуры / В. И. Каминская, А. Р. Ратинов // Правовая культура и вопросы правового воспитания / [под ред. А. Д. Бойкова]. – М. : Всесоюз. ин-т по изуч. причин и разработки мер предупрежд. преступности, 1974. – С. 39–67.
10. Карпунина В. В. Понятие и виды структуры правовой культуры / В. В. Карпунина // Вестник Владимирского юридического института. – 2010. – № 4. – С. 104–106.
11. Клімова Г. П. Про типологію правової культури / Г. П. Клімова // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2012. – № 2. – С. 111–119.

12. Костаки Г. Правовая культура общества и ее основные элементы / Г. Костаки, С. Злобин // Закон и жизнь. – 2003. – № 12. – С. 4–10.
13. Лелюх В. Ф. Феномен правовой культуры личности: понятие, история и современность / В. Ф. Лелюх, Л. В. Чванова // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2014 – № 2. – Т. 1. – С. 261–267.
14. Лукаш О. Л. Правова культура особистості: структурно-функціональний аналіз / О. Л. Лукаш // Право. – 2010. – Вип. 12. – С. 60–66.
15. Лукашева Е. А. Правовой статус человека и гражданина / Е. А. Лукашева // Права человека : учебник для вузов / [Т. А. Васильева, В. А. Карташкин, Н. С. Колесова и др.]; отв. ред. Е. А. Лукашева. – М. : Норма, 2004. – С. 91–105.
16. Лукашева Е. А. Право и культура / Е. А. Лукашева // Труды Института государства и права РАН. – 2012. – № 5. – С. 26–42.
17. Мануйлов Є. М. Правова культура юриста як основа його професіоналізму / Є. М. Мануйлов // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 3. – С. 211–213.
18. Овчинникова А. Концепты правовой культуры: понятие, структура, содержание / А. Овчинникова // Юридичний вісник : щоквартальний журнал. – 2014. – № 3. – С. 6–11.
19. Овчинникова А. П. О концептах правовой культуры / А. П. Овчинникова // Правове життя сучасної України : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею акад. С. В. Ківалова (Одеса, 16–17 травня 2014 р.) : Т. 2. – 2014. – С. 53–55.
20. Петручак Л. А. Проблемы структурного анализа правовой культуры / Л. А. Петручак // Правовое государство: теория и практика. – 2010. – № 1. – С. 57–62.
21. Петручак Л. А. Функции правовой культуры / Л. А. Петручак // Право и государство: теория и практика. – 2009. – № 9. – С. 6–9.
22. Полонка І. А. Взаємозв'язок правової культури та правової поведінки: теоретико-методологічний аспект/ І. А. Полонка // Вісник Запорізького національного університету. – 2015. – № 2. – С. 14–19.
23. Поляков А. В. Общая теория права / А. В. Поляков, Е. В. Тимошина. – СПб. : Издат. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2005. – 472 с.
24. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України / Г. Попадинець // Вісник Національного уні-

- верситету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 728. – С. 123–128.
25. Синюкова Т. В. Правовая культура: понятие, структура, соотношение национального и общечеловеческого / Т. В. Синюкова // Правовая культура. – 2009. – № 2. – С. 7–17.
26. Скобелев А. Е. Понятие, структура и общая характеристика правовой культуры / А. Е. Скобелев // Известия Саратовского университета. Сер. Философия. Психология. Педагогика. – 2009. – Т. 9. – Вып. 1. – С. 110–114.
27. Скуріхін С. М. Функціональний аспект правової культури військовослужбовців / С. М. Скуріхін // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського : [зб. наук. праць / гол. ред. Н. В. Багров та ін.]. – Сімферополь : Таврійський національний університет, 2009. – Т. 22. – № 1. – С. 349–355.
28. Соколов Н. Я. О понятии правовой культуры / Н. Я. Соколов // LEX RUSSICA (Научные труды МГЮА). – 2004. – № 2. – С. 381–394.
29. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2000. – № 10. – С. 22–32.
30. Фігель Ю. О. Поняття правової культури особи: її сутність та зміст / Ю. О. Фігель // Європейські перспективи. – 2013. – № 4. – С. 23–28.
31. Целуйко М. Ф. Види та структура професійно-правової культури / М. Ф. Целуйко, О. В. Усенко // Право і суспільство. – 2011. – № 1. – С. 61–65.
32. Целуйко М. Ф. Компетентна правова культура в механізмі формування та реалізації українського права : 12.00.01 : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Целуйко Михайло Федорович ; НУ «ОЮА». – Одеса, 2012. – 19 с.
33. Яковюк И. Правовая культура как характеристика качественного состояния правовой системы / И. Яковюк // Право Украины. – 2013. – № 1. – С. 117–132.

ДО ТЕМИ 3. Правова свідомість, як компонент правової культури

1. Абдурахманова И. В. К вопросу о методологическом анализе категории «массовое правосознание» / И. В. Абдурахманова // Юридический вестник Ростовского гос-го экономич. ун-та. – 2008. – № 1. – С. 5–9.

2. Байниязов Р. С. Правосознание и правоохранительная деятельность / Р. С. Байниязов // Современное право. – 2011. – № 6. – С. 21–24.
3. Баранов П. П. Концептуальные приоритеты теории правосознания / П. П. Баранов, А. И. Овчинников // Юристъ-Правоведъ. – 2007. – № 5. – С. 5–11.
4. Безносков Д. С. Правовое сознание: структура, содержание, виды / Д. С. Безносков // Вестник СПб университета. – 2008. – Вып. 2. – С. 59–70.
5. Быков А. Н. Профессиональное правосознание в юридической деятельности / А. Н. Быков // Закон и право. – 2011. – № 5. – С. 29–31.
6. Данильян О. Г. Особливості правосвідомості та правової культури в умовах тоталітаризму / О. Г. Данильян // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2015. – № 1. – С. 94–101.
7. Демченко Т. И. К вопросу о переосмыслении правосознания / Т. И. Демченко // LEX RUSSICA. – 2007. – № 5. – С. 847–862.
8. Дмитрієнко І. В. Суперечності та протиріччя української правової свідомості та культури / І. В. Дмитрієнко, Ю. М. Дмитрієнко // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 205–220.
9. Званчук А. В. Компетентна правосвідомість: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : [спец.] 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політ. і правових учень» / Званчук Андрій Володимирович ; Міжнар. гуманітарний ун-т. – Одеса, 2012. – 20 с.
10. Званчук А. В. Компетентна правосвідомість як самостійний рівень правової свідомості / А. В. Званчук // Судова апеляція. – 2011. – № 1. – С. 34–39.
11. Званчук А. Онтологія компетентнісного рівня правосвідомості / А. Званчук // Юридичний вісник. – 2011. – № 2. – С. 136–140.
12. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства як соціокультурний феномен: філософсько-правова рефлексія : автореф. дис. ... доктора філософських наук : спец. 12.00.02 «Філософія права» / Юрій Юрійович Калиновський. – Харків, 2010. – 36 с.
13. Клевцов С. В. Современные подходы к понятию правосознания / С. В. Клевцов // Наука и практика. – 2015. – № 1. – С. 44–46.

14. Крижановський А. Ф. Компетентна правова свідомість: до постановки проблеми / А. Ф. Крижановський // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – 2001. – № 11. – С. 34–38.
15. Крижановський А. Ф. Маргінальна правосвідомість і злочинність / А. Ф. Крижановський, В. М. Волосевич // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1997. – № 1. – С. 40–42.
16. Курочкіна Н. М. Інтуїтивне право та правосвідомість: поняття та співвідношення / Н. М. Курочкіна // Держава і право. Сер. Юридичні і політичні науки : зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 35. – С. 82–87.
17. Лукашева Е. А. Социалистическое правосознание и законность / Е. А. Лукашева. – М. : Юрид. лит., 1973. – 344 с.
18. Максимов С. И. Правосознание: философско-правовое осмысление / С. И. Максимов // Проблеми законності : Респ. міжвідом. наук. зб. / [відп. ред. В. Я. Тацій]. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2002. – Вип. 52. – С. 148–155.
19. Мельничук О. С. Просторова основа міської правосвідомості / О. С. Мельничук // Наукові праці Одеської національної юридичної академії : Т. 10. – 2011. – С. 424–436.
20. Мельничук О. С. Право та держава в концепції правосвідомості І. О. Львіна : моногр. / О. С. Мельничук. – О. : Фенікс, 2008. – 178 с.
21. Назаренко Е. В. Социалистическое правосознание и советское правотворчество / Е. В. Назаренко // Антологія української юридичної думки : В 10 т. 2002. Юридична наука радянської доби: Т. 9. 2004. – 848 с. – С. 111–114.
22. Певцова Е. А. Современные дефинитивные подходы к правовой культуре и правовому сознанию / Е. А. Певцова // Журнал российского права. – 2004. – № 3. – С. 70–81.
23. Правосвідомість у правовій системі України: еволюційні особливості, професійний і регіональний виміри // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т.1. : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України./ за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – С. 608–639.
24. Проць О. Є. До питання про функції правосвідомості / О. Є. Проць // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1. – С. 36–40.
25. Скакун О. Ф. Регіональна правосвідомість як складова частина національної правосвідомості / О. Ф. Скакун // Актуальні пробле-

- ми держави і права : зб. наук. праць / [редкол.: С. В. Ківалов (го-
лов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов]. – О. : Юрид. л-ра,
2007. – Вип. 36. – С. 33–41.
26. Скуріхін С. М. Правосвідомість військовослужбовців Збройних
Сил України: поняття та особливості / С. М. Скуріхін // Юридична
наука. – 2014. – № 4. – С. 108–115.
27. Ткачук А. С. Науковий аналіз класифікації форм і рівнів право-
свідомості / А. С. Ткачук // Південноукраїнський правничий час-
опис. – 2011. – № 1. – С. 95–99.
28. Толстенко В. Правова ідеологія в процесі формування правової
культури: проблеми теорії і практики / Володимир Толстенко // Юридична Україна. – 2009. – № 4. – С. 18–24.
29. Царенко В. І. Формування правосвідомості особистості
військовослужбовців-прикордонників України : автореф. дис. ...
канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права;
історія політичних та правових учень» / В. І. Царенко. – К., 2003. –
18 с.
30. Цуркан О. В. Функції правосвідомості працівників органів внутріш-
ніх справ у сучасних умовах / О. В. Цуркан // Право і суспільство. –
2012. – № 1. – С. 63–68.
31. Черкас М. Є. Функції правосвідомості в механізмі правового регу-
лювання : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01
«Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових
учень» / Марина Євгеніївна Черкас. – Харків, 2010. – 18 с.

ДО ТЕМИ 4. Правові аномалії у правовій культурі

1. Бекетова Ю. Б. Дееспособность правосудия – гарантия ликвидации
правового нигилизма / Ю. Б. Бекетова // Право и безопасность. –
2005. – № 3. – С. 118–124.
2. Бондарев А. С. Правовая антикультура в правоприменении современ-
ной России / А. С. Бондарев // Российский юридический журнал. –
2009. – № 2. – С. 22–25.
3. Бондарев А. С. Правовая антикультура в правотворчестве современ-
ной России / А. С. Бондарев // Вестн. Перм. ун-та. Юрид. науки. –
2009. – № 2. – С. 14–23.
4. Бондарев А. С. Правовой нигилизм – форма правовой антикультуры
личности / А. С. Бондарев // Вестн. Перм. ун-та. Юрид. науки. – 2001. –

№2. – С. 21–29.

5. Бурдоносова М. А. Теоретичні аспекти правового ідеалізму та правового нігілізму : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / М.А. Бурдоносова . – К., 2011. – 20 с.
6. Быков А. Н. О неадекватности правосознания юристов в контексте профессиональной деформации / А.Н. Быков // Закон и право. – 2011. – № 7. – С. 39–41.
7. Віденєєв І. О. Особливості деформації професійної правосвідомості слідчих ОВС / І. О. Віденєєв // Право і безпека. – 2014. – № 2. – С. 199–202.
8. Волошенюк О. В. Правовий нігілізм у пострадянському суспільстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. В. Волошенюк; Ун-т внутр. справ. – Х., 2000. – 18 с.
9. Демічева В. В. Право і правовий нігілізм / В. В. Демічева // Дія права: інтегративний аспект : монографія / кол. авторів; відп. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2010. – С. 284–305.
10. Зайцева Е. С. Правовой инфантилизм проблемные вопросы / Е. С. Зайцева // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2015. – № 3. – С. 98–100.
11. Захарцев С. И. О профессиональной деформации правосознания ученых-юристов / С. И. Захарцев // Мониторинг правоприменения. – № 4. – 2015. – С. 10–15.
12. Клімова Г. П. Правовий нігілізм як форма деформації правосвідомості / Г. П. Клімова // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 5. – С. 105–112.
13. Крижановський А. Ф. Правовий цинізм у юридичній сфері / А. Ф. Крижановський // Правове життя сучасної України : тези доп. міжнар. наук. конференції / [відп. ред. Ю. М. Оборотов]. – О. : Фенікс, 2010. – С. 64–66.
14. Крумаленко М. В. Правова культура і правова демагогія / М. В. Крумаленко // Правове життя сучасної України : тези доповідей Міжнар. наук. конф. проф.-викл. і аспірант. складу (Одеса, 21-22 травня 2010 р.). – 2010. – С. 155–156.
15. Куренда Л. Дослідження деформації професійної правосвідомості юриста / Л. Куренда // Історико-правовий часопис. – 2013. – № 2. –

С. 37–42.

16. Марусяк Т. С. Деформації правосвідомості: типологія та межі норми / Т. С. Марусяк // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – Вип. 4. – С. 62–67.
17. Матузов Н. И. Правовой нигилизм как образ жизни / Н. И. Матузов // Правовая культура. – 2012. – № 1. – С. 8–24.
18. Матузов Н. И. Правовой идеализм как оборотная сторона правового нигилизма / Н. И. Матузов // Правовая культура. – 2013. – № 1. – С. 8–18.
19. Мороз Р. В. О правовом инфантилизме и правовом нигилизме военнослужащих / Р. В. Мороз // Право в Вооруженных Силах. – 2004. – № 4. – С. 54–58.
20. Овчинников А. И. Духовные причины правового нигилизма / А. И. Овчинников // Северо-кавказский юридический вестник. – 2013. – № 3. – С. 7–13.
21. Полищук Н. И. К вопросу о влиянии правового нигилизма на эволюцию права / Н. И. Полищук // Современное право. – 2007. – № 2. – С. 43–49.
22. Проць О. Є. Правова свідомість молоді в Україні: особливості та види деформації / О. Є. Проць // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / [редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов]. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 51. – С. 432–440.
23. Сальников В. П. Правосознание юриста и правовой нигилизм: современные проблемы профессиональной деформации / В. П. Сальников, С. И. Захарцев // Юридическая наука: история и современность. – 2013. – № 11. – С. 11–29.
24. Сальников В. П. Профессиональная деформация правосознания ученых-юристов: некоторые размышления по итогам исследования / В. П. Сальников, С. И. Захарцев // Юридическая наука: история и современность. – 2015. – № 11. – С. 172–180.
25. Самигулин В. К. О деформациях правосознания / В. К. Самигулин // Вестник ВЭГУ. – 2009. – № 5. – С. 33–45.
26. Сафонов В. Г. Понятие правового нигилизма / В. Г. Сафонов // Государство и право. – 2004. – № 12. – С. 65–69.
27. Скуріхін С. Правові аномалії та їхній прояв у діяльності Збройних Сил України / С. Скуріхін // Право військової сфери. – 2008. – № 9. – С. 11–15.

28. Туманов В. А. О правовом нигилизме / В. А. Туманов // Советское государство и право. – 1989. – № 10. – С. 20–27.
29. Туманов В. А. Правовой нигилизм в историко-идеологическом ракурсе / В. А. Туманов // Государство и право. – 1993. – № 8. – С. 52–58.
30. Черкас М. Є. Радикалізм як форма деформації правосвідомості / Черкас М. Є. // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 27. – С. 117–127.
31. Чувакова Г. М. Інтерпретація поняття «правова аномалія» / Г. М. Чувакова // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / [редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов]. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 50. – С. 328–334.
32. Чувакова Г. М. Аномалії у праві та їх різновиди / Г. М. Чувакова // Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 419–432.
33. Шерстюк С. В. Правовий нігілізм як антипод правової культури / С. В. Шерстюк // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 3. – С. 269–271.

ДО ТЕМИ 5. Правовий менталітет та правові традиції у правовій культурі

1. Байниязов Р. С. Правосознание и правовой менталитет в Рос-сии : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Р. С. Байниязов. – Саратов, 2006. – 53 с.
2. Байниязов Р. С. Правосознание и российский правовой менталитет / Р. С. Байниязов // Правоведение. – 2000. – № 2. – С. 31–40.
3. Бойко Л. М. Деякі системотворюючі домінанти українського правового менталітету / Л. М. Бойко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. / [редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов]. – О. : Юрид. л-ра, 2007. – Вип. 36. – С. 304–307.
4. Бойко Л. М. Методологічні засади дослідження українського правового менталітету / Л. М. Бойко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 3. – С. 283–285.
5. Бойко Л. М. Правовий менталітет у контексті понятійно-категоріального ряду «правова культура – правова свідомість – правовий мента-

- літет» / Л. М. Бойко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2006. – № 4. – С. 52–54.
6. Вовк Д. А. Правова традиція: розуміння у контексті співвідношення з правовою системою і правовою культурою / Д. А. Вовк // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 2. – С. 42–52.
 7. Додонов Р. А. Этническая ментальность: опыт социально-философского исследования / Р. А. Додонов. – Запорожье : Тандем-У, 1998. – 191 с.
 8. Жданенко С. Б. Правовий менталітет та правове виховання / С. Б. Жданенко // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 4. – С. 184–189.
 9. Завальнюк В. В. Правові традиції та антропоцентричне розуміння правової реальності / Завальнюк В. В. // Митна справа. – 2014. – № 4. – С. 7–16.
 10. Иванников И. А. Традиции: историко-правовой аспект / И. А. Иванников // История государства и права. – 2013. – № 19. – С. 48–52.
 11. Коваль І. М. Історія становлення поняття «правового менталітету» / І. М. Коваль // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 807. – С. 64–69.
 12. Копельців-Левицька Є. Д. Євроінтеграційні наміри українців крізь призму правового менталітету / Є. Д. Копельців-Левицька // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – О. : Юрид. л-ра, 2014. – Вип. 74. – С. 48–54.
 13. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу (Феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу) / Ю. П. Лобода. – Львів : Світ, 2009. – 280 с.
 14. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу як соціальна цінність: до питання про засади комплексного дослідження / Ю. П. Лобода // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – О. : Юрид. л-ра, 2008. – Вип. 40. – С. 54–59.
 15. Мурунова А. В. Правовая культура и правовая ментальность: проблема соотношения / А. В. Мурунова // Пробелы в российском законодательстве. – 2009. – № 3. – С. 194–197.
 16. Мануйлов Є. М. Українська правова ментальність: до проблеми розуміння сутності / Є. М. Мануйлов, О. П. Дзьобань // Гуманітарний часопис. – 2007. – № 4. – С. 48–52.

17. Мордовцев А. Ю. Правовая система в ментальном измерении: постановка проблемы / А. Ю. Мордовцев, Ю. А. Горьковенко // Северо-Кавказский юридический вестник. – 2002. – № 2. – С. 47–64.
18. Овдиенко К. А. Структура правового менталитета / К. А. Овдиенко // Общество и право. – 2011. – № 3. – С. 75–77.
19. Оборотов Ю. М. Правова спадщина та правові традиції як фундамент розвитку права України / Ю. М. Оборотов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / [редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.]. – О. : Юрид. л-ра, 2004. – Вип. 22. – С. 4–9.
20. Овчинников А. И. Этнокультурная экспертиза в правотворческой деятельности / А. И. Овчинников // Северо-кавказский юридический вестник. – 2013. – № 4. – С. 7–15.
21. Павлов С. С. Методологія наукового пізнання правових традицій України / С. С. Павлов // Право України. – 2007. – № 10. – С. 17–22.
22. Павлов С. С. Правова традиція та звичай: смислові межі понять / С. С. Павлов // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 2. – С. 63–68.
23. Павлов С. С. Правовий менталітет та правова традиція / С. С. Павлов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов [та ін.]. – О. : Юрид. л-ра, 2006. – Вип. 29. – С. 35–37.
24. Павлов С. С. Правові традиції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / С. С. Павлов. – О., 2010. – 20 с.
25. Павлов С. С. Теоретико-методологічний погляд на розмежування значення понять: правова традиція та традиція права / С. С. Павлов // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави : матеріали міжнар. наук. конф. – 2008. – С. 215–221.
26. Павловська-Кравчук В. Український правовий менталітет: особливості становлення та розвитку / В. Павловська-Кравчук // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 2. – С. 277–286.
27. Рузавин Ю. А. Проблемы соотношения категорий правового менталитета и правосознания в рамках структуры правовой культуры / Ю. А. Рузавин // Право и государство: теория и практика. – 2009. – № 1. – С. 12–14.
28. Рязанов М. Ю. Слов'янське право в правовій спадщині України : монографія / М. Ю. Рязанов ; за ред. д.ю.н. проф. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2015. – 160 с.

29. Сальников В. П. Правовая культура и правовая традиция в их категориальном соотношении и понимании / В. П. Сальников, М. В. Сальников // Правовое государство: теория и практика. – 2014. – № 3. – С. 14–20.
30. Сальников М. В. Политико-правовая традиция: социальный феномен и категория теоретического правоведения / М. В. Сальников // Юридическая наука: история и современность. – 2012. – № 11. – С. 151–166.
31. Сальников М. В. Политико-правовая традиция: итоги и размышления / М. В. Сальников // Юридическая наука: история и современность. – 2015. – № 1. – С. 170–188.
32. Скакун О. Ф. Етнокультурний зміст права / О. Ф. Скакун // Часопис Київського університету права. – 2004. – № 4. – С. 17–23.
33. Скуріхін С. М. Особливості правового менталітету офіцерів / С. М. Скуріхін // Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 221–232.
34. Скуріхін С. М. Система правових традицій Збройних Сил України / С. М. Скуріхін // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук.-практичної конф., присвяченої ювілею академіка С. В. Ківалова (16–17 травня 2014 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2014. – С. 56–58.
35. Соловьев С. С. Менталитет российского офицера: вызовы XXI века / С. С. Соловьев // СОЦИС. – 2003. – № 12. – С. 50–61.
36. Сулипов Р. С. Понятие и признаки правовых традиций: теоретический аспект / Р. С. Сулипов // Вестник Пермского Университета. Юридические науки. – 2010. – Вып. 4. – С. 49–52.

ДО ТЕМИ 6. Правове мислення

1. Александров С. Г. Соотношение понятий «правосознание» и «нравственно-правовое мышление» / С. Г. Александров // Вестник Санкт-Петербургской юридической академии. – 2014. – № 3. – С. 4–7.
2. Андриюшко І. Ю. Правове мислення в центрі професійної юридичної діяльності / Андриюшко І. Ю. // Право і суспільство. – 2012. – № 4. – С. 28–33.
3. Андриюшко І. Ю. Правове мислення у різновидах правової діяльності: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :

- спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / І. Ю. Андрушко. – О., 2015. – 20 с.
4. Андрушко І. Ю. Правове мислення як центральна ланка правової культури / Андрушко І. Ю. // Актуальні проблеми держави і права : збірник наук. праць. Вип. 63. / редкол. С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип.. В. М. Дрьомін. – О. : Юридична література, 2012. – С. 231–238.
 5. Андрушко І. Ю. Принципи правового мислення / Андрушко І. Ю. // Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 158–166.
 6. Баранов В. М. О роли логической культуры в правовом мышлении / В. М. Баранов, В. Б. Першин, И. В. Першина // Юридическая техника. – 2016. – № 10. – С. 72–77.
 7. Баранов П. П. Место и роль правового мышления в духовном мире людей / П. П. Баранов, А. И. Овчинников // Юристь-Правоведъ. – 2000. – № 1. – С. 7–16.
 8. Бортняк А. Ф. Реальність і семіотичність правового мислення / А. Ф. Бортняк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 62–68.
 9. Братасюк В. М. Інтелектуальний консенсус епохи і розвиток правового мислення / В. М. Братасюк // Проблеми філософії права. – 2003. – Том 1. – С. 116–121.
 10. Бусова Н. А. Типологія форм правового мислення за Максом Вебером / Н. А. Бусова // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1999. – Вип. 9. – С. 163–170.
 11. Глубоченко С. М. Формування світогляду як запорука правового мислення суддів: теоретико-правове дослідження : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Сергій Михайлович Глубоченко. – О., 2015. – 20 с.
 12. Гуляихин В. Н. Правовое мышление и воспитательный процесс [электронный ресурс] / Вячеслав Николаевич Гуляихин. – Режим доступа : http://e-notabene.ru/lr/article_15376.html

13. Давыдова М. Л. Профессиональное мышление юристов в сравнительно-правовом ракурсе / М. Л. Давыдова // Вестник Университета им. О. Е. Кутафина. – 2015. – № 5. – С. 66–72.
14. Данакари Л. Р. Интуитивное познание и право: особенности деятельности следователя / Л. Р. Данакари // Вестник Волгоградской академии МВД России. – 2012. – № 4. – С. 183–187.
15. Жалинский А. Э. Профессиональная деятельность юриста. Введение в специальность : учеб. пособ. / А. Э. Жалинский. – М. : Изд. БЕК, 1997. – 330 с.
16. Задірако П. С. Філософія політико-правового мислення / П. С. Задірако // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – № 1. – С. 58–63.
17. Зыков Д. В. Некоторые вопросы теории юридического мышления / Д. В. Зыков // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Юриспруд. – 2012. – № 2. – С. 274–280.
18. Кибак И. А. Специфика мышления депутата в парламентской деятельности / И. А. Кибак // Проблемы правоохранительной деятельности. – 2011. – № 2. – С. 20–26.
19. Колосовский В. В. Мышление в процессе применения субъектом норм уголовного права / В. В. Колосовский // Вестник ЮУрГУ. – 2012. – № 43. – С. 33–38.
20. Курьянов В. А. Правовое мышление в деятельности следователя : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Владимир Александрович Курьянов. – Ростов-на-Дону, 2009. – 27 с.
21. Малахов В. П. Природа и свойства нормативно-правового мышления / В. П. Малахов // Вестник МГПУ. Серия Юридические науки. – 2016. – № 1. – С. 25–31.
22. Мордовцев А. Ю. Юридическое мышление в контексте сравнительного правоведения: культурантропологические проблемы / А. Ю. Мордовцев // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2003. – № 2. – С. 38–49.
23. Нежурина–Кузничная Н. Ю. Популярная этнопсихология / Н. Ю. Нежурина–Кузничная. – Мн. : Харвест, 2004. – 384 с.
24. Овчинников А. И. Правовое мышление : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства,

история правовых учений» / Алексей Игоревич Овчинников. – Краснодар, 2004. – 48 с.

25. Овчинников А. И. Правовое мышление: теоретико-методологический анализ / А. И. Овчинников. – Ростов н/Д. : Изд-во Рост. ун-та, 2003. – 344 с.
26. Овчинников А. И. Социокультурная самобытность правового мышления и юридическая этнология / А. И. Овчинников // Юристы-Правоведы. – 2003. – № 1. – С. 20–25.
27. Овчинников А. И. Эпистемология правового мышления / А. И. Овчинников // Философия права. – 2003. – № 2. – С. 32–38.
28. Орлова О. О. Інтерпретація поняття «правове мислення» / О. О. Орлова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 72–77.
29. Орлова О. О. Особливості правового мислення працівника міліції / О. О. Орлова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 94–99.
30. Орлова О. О. Підходи до класифікації правового мислення / О. О. Орлова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 47–51.
31. Скакун О. Ф. Профессиональное мышление юриста // Юридическая деонтология : учебник / О. Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2009. – С. 208–212.
32. Скуріхін С. М. Правове мислення та його особливості в офіцерів Збройних Сил України / С. М. Скуріхін // Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 459–477.

ДО ТЕМИ 7. Правове виховання, як шлях формування правової культури

1. Бабенко А. Н. Правовая социализация как процесс освоения правовых ценностей / А. Н. Бабенко // Государство и право. – 2005. – № 2. – С. 104–106.
2. Бондарев А. С. Правовая культура в правовоспитательном процессе / А. С. Бондарев // Правовая культура. – 2011. – № 1. – С. 12–16.
3. Бондарев А. С. Правовая пропаганда и обучение – формы правового воспитания: понятие и средства воздействия / А. С. Бондарев //

- Вестник Пермского университета. Юридические науки. – 2008. – № 1. – С. 4–16.
4. Бондарев А. С. Правовое самовоспитание как самостоятельный вид субъектно-субъектной правовой социализации / А. С. Бондарев // Вестник Пермского университета. Юридические науки. – 2013. – № 2. – С. 7–16.
 5. Ганзенко О. О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави Україна : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. О. Ганзенко. – К., 2003. – 16 с.
 6. Горецька Х. В. Особливості механізмів правової соціалізації / Х. В. Горецька // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. – 2015. – Вип. 1. – С. 35–41.
 7. Горецька Х. В. Правова соціалізація: філософсько-правовий аспект / Х. В. Горецька // Митна справа. – 2013. – № 2. – С. 9–15.
 8. Гуляихин В. Н. Агенты правовой социализации человека / В. Н. Гуляихин // Право і політика. – 2012. – № 1. – С. 143–149.
 9. Гуляихин В. Н. Концептуальные подходы к теории и практике правовой социализации человека / В. Н. Гуляихин, С. В. Широ // Право и образование : Современный гуманитарный университет. – 2012. – № 8. – С. 59–67.
 10. Гуляихин В. Н. Правовая ресоциализация человека: от авторитарной стратегии к гуманистической / В. Н. Гуляихин // Право и политика. – 2012. – № 12. – С. 2090–2097.
 11. Данильян О. Г. Деякі напрями оптимізації правового виховання в сучасній Україні / О. Г. Данильян // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 4. – С. 174–178.
 12. Дедкова В. В. Процес формування правової культури співробітників правоохоронних органів / В. В. Дедкова // Науковий вісник Юридичної академії МВС. – 2002. – № 1. – С. 268–273.
 13. Дзьобань О. П. Правове виховання як засіб правової соціалізації: філософсько-правові аспекти / О. П. Дзьобань, Є. М. Мануйлов // Проблеми законності : Респ. міжвідом. наук. зб. / [відп. ред. В. Я. Тацій]. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – С. 407–416.
 14. Еволюція етосу юриста в Україні (історичний соціально-психологічний нарис) / [В. О. Лозовий, В. О. Румянцев, Л. В. Анучина та ін.] ;

- за ред. В. О. Лозового, В. О. Румянцева. – Х. : Право, 2011. – 264 с.
15. Клімова Г. П. Роль засобів масової інформації та інтернету у формуванні правової культури українських громадян / Г. П. Клімова // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 3. – С. 217–224.
 16. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Наталія Юріївна Коваленко. – К., 2009. – 21 с.
 17. Левина С. В. Воспитательная функция права и правовое воспитание: соотношение понятий / С. В. Левина // Правовая культура. – 2010. – № 2. – С. 42–48.
 18. Максимов С. І. Вплив правового виховання на процес формування національної правової культури / С. І. Максимов // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 4. – С. 215–218.
 19. Мальцев Д. О. Правове виховання як невід’ємна складова правової соціалізації особистості / Д. О. Мальцев, В. Ю. Швачка // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 7. – С. 12–19.
 20. Мануйлов Є. М. Правове виховання майбутнього юриста у ВНЗ України / Є. М. Мануйлов // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 4. – С. 218–222.
 21. Минькович-Слободяник О. В. Роль засобів масової інформації у формуванні правової і політичної культури / О. В. Минькович-Слободяник // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2014. – Вип. 66. – С. 19–27.
 22. Мирзорин М. Л. Правовая информированность граждан как фактор формирования правовой культуры общества: особенности переходного периода / М. Л. Мирзорин // Философия права. – 2013. – № 2. – С. 70–74.
 23. Миронова Ю. В. О понятии «правовое просвещение» / Ю. В. Миронова // Административное право и процесс. – 2013. – № 2. – С. 77–78.
 24. Оборотов И. Г. Цели правовой социализации личности / И. Г. Оборотов, А. Рясная // Новітні наукові дослідження держави і права.: зб. наук. праць : Т. 2. – 2011. – С. 193–197.
 25. Оборотов Ю. Н. Компетентностный подход в подготовке специалистов юридического профиля / Ю. Н. Оборотов // Правове життя

- сучасної України : тези доп. міжнар. наук. конференції / [відп. ред. В. М. Дрьомін]. – О. : Фенікс, 2011. – С. 35–37.
26. Осташова В. О. Ефективність правового самовиховання студентської молоді в умовах формування громадянського суспільства в Україні / В. О. Осташова // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 34–38.
27. Осташова В. О. Правове самовиховання студентської молоді в умовах формування громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Валерія Олександрівна Осташова. – К., 2011. – 22 с.
28. Певцова Е. А. Современные подходы юристов к вопросу соотношения дефиниций «правовая культура», «правовое воспитание», «правовое образование» / Е. А. Певцова // Основы государства и права. – 2002. – № 6. – С. 66–74.
29. Петручак Л. А. Юридическое образование в эпоху глобализации / Л. А. Петручак // LEX RUSSICA. – 2011. – № 4. – С. 789–795.
30. Проблеми правового виховання в сучасній Україні : «Круглий стіл» // Проблеми законності : Акад. зб. наук. пр. / [відп. ред. В. Я. Тацій]. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 103. – С. 214–267.
31. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 43. – Ст. 1921.
32. Прудникова О. В. Правове виховання і формування правової культури в умовах глобалізаційних процесів / О. В. Прудникова // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 4. – С. 240–242.
33. Резников Е. В. Особенности правовой социализации / Е. В. Резников // Общество и право. – 2014. – № 1. – С. 24–26.
34. Скакун О. Ф. Юридическая деонтология : учебник / О. Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2009. – 384 с.
35. Скуріхін С. М. Особливості правової соціалізації військовослужбовців Збройних Сил України / С. М. Скуріхін // Юридична наука. – 2013. – № 8. – С. 108–115.
36. Скуріхін С. М. Форми правового виховання офіцерського складу Збройних Сил України / С. М. Скуріхін // Юридична наука. – 2011. – № 4–5. – С. 214–224.

37. Усимова И. П. Правовая социализация личности: понятие и сущность / И. П. Усимова // Ученые труды Российской академии адвокатуры и нотариата. – 2010. – № 3. – С. 49–60.

ДО ТЕМИ 8. Динаміка правової культури

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство : підручник для вузів / Хашматулла Бехруз. – О. : Фенікс; М. : ТрансЛіт, 2008. – 504 с.
2. Васечко Л. О. Поняття, сутність та правові ознаки глобалізації / Л. О. Васечко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2010. – Вип. 24. – С. 11–18.
3. Волкова О. Е. Дихотомия правовой культуры цивилизаций Запада и Востока / О. Е. Волкова // Известия Алтайского государственного университета. Право. – 2014. – № 2. – С. 112–115.
4. Горохов В. Ф. О соотношении понятий «культура» и «цивилизация» / В. Ф. Горохов // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2015. – № 10. – С. 132–136.
5. Демин И. О. Статика и динамика культуры / И. О. Демин // Аналитика культурологии. – 2012. – № 23. – С. 149–152.
6. Демченко О. Н. Религиозно-правовой синкретизм / О. Н. Демченко // Философия права. – 2010. – № 2. – С. 82–85.
7. Джіджавадзе О. Ю. Сучасна культура та цивілізація в глобалізаційних процесах / Джіджавадзе О. Ю. // Гуманітарний часопис. – 2008. – № 3. – С. 5–10.
8. Дзьобань О. П. Вплив глобалізаційних процесів на національні право й правову культуру / О. П. Дзьобань // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 72. – С. 529–534.
9. Дія права: інтегративний аспект : монографія / кол. авторів; відп. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2010. – 360 с.
10. Дружкіна Ю. А. Религиозное правосознание : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Юлия Алексеевна Дружкіна. – Саратов, 2007. – 22 с.
11. Дьоміна О. С. Типологія правової культури / О. С. Дьоміна // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2012. – Вип. 17. – С. 29–35.
12. Жумаєв У. С. Глобализация и культура народов / У. С. Жумаєв // Ві-

- сник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2012. – Вип. 43. – С. 90–97.
13. Матвеева Л. Аналіз сучасних досліджень транзитивних процесів у праві / Л. Матвеева // Юридична Україна. – 2015. – № 9. – С. 11–19.
 14. Никитина И. В. Менталитет в цивилизации и культуре Востока и Запада / И. В. Никитина // Общество. Среда. Развитие. – 2009. – № 2. – С. 72–78.
 15. Оборотов Ю. Н. Динамика правовой культуры / Ю. Н. Оборотов // Актуальні проблеми політики : збірник наук. праць / відп. ред. Л. І. Корміч. – О. : Астропинт, 1999. – Вип. 6–7. – С. 83–87.
 16. Оборотов Ю. Місцерозвиток в основі апологізації українського права / Ю. Оборотов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 142–150.
 17. Овчинникова А. П. Філософські підходи до поняття динаміки культури / А. П. Овчинникова // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». – 2013. – Т. XIII. – С. 132–141.
 18. Олейников С. М. Процес глобалізації та функції правової культури / С. М. Олейников // Вісник Нац. ун-ту «ЮА України ім. Я. Мудрого». – 2013. – № 4. – С. 233–236.
 19. Петручак Л. А. Правовая культура России и межкультурный диалог в условиях глобализации / Л. А. Петручак // Актуальні проблеми російського права. – 2011. – № 4. – С. 4–15.
 20. Рахматуллин Р. Ю. Понятия «культура» и «цивилизация» в философии и истории Освальда Шпенглера / Р. Ю. Рахматуллин // Сборники конференций НИЦ Социосфера. – 2015. – № 23. – С. 63–65.
 21. Сальников В. П. Западная цивилизация и угроза голубого интернационала: политико-правовая агрессия периода постмодерна / В. П. Сальников, В. Б. Романовская, В. И. Цыганов // Мир политики и социологии. – 2015. – № 9. – С. 193–202.
 22. Семитко А. П. Персоноцентристский подход к праву и правовой культуре / А. П. Семитко // Вестник Гуманитарного университета. – 2013. – № 1. – С. 86–94.
 23. Следзевский И. В. Диалог цивилизаций как смысловое поле мировой политики / И. В. Следзевский // Общественные науки и современность. – 2011. – № 2. – С. 141–156.
 24. Сокольская Л. В. Взаимодействие правовых культур в историческом процессе / Л. В. Сокольская. – Орехово-Зуево : Изд-во МГОГИ, 2013. – 148 с.
 25. Сокольская Л. В. Виды правовой аккультурации / Л. В. Сокольс-

- кая // LEX RUSSICA. – 2009. – № 6. – С. 1287–1296.
26. Сокольская Л. В. Евразийская правовая культура: особенности формирования и перспективы развития : монография / Л. В. Сокольская. – Орехово-Зуево : Изд-во МГОГИ, 2014. – 136 с.
 27. Сокольская Л. В. Механизм правовой аккультурации / Л. В. Сокольская // Журнал российского права. – 2015. – № 2. – С. 25–34.
 28. Сокольская Л. В. Понятие и признаки правовой аккультурации / Л. В. Сокольская // LEX RUSSICA. – 2009. – № 3. – С. 557–569.
 29. Сокольская Л. В. Рецепция как историческая форма правовой аккультурации / Л. В. Сокольская // Актуальные проблемы российского права. – 2014. – № 8. – С. 1581–1589.
 30. Сокольская Л. В. Этапы правовой аккультурации в России / Л. В. Сокольская // LEX RUSSICA. – 2009. – № 2. – С. 396–409.
 31. Культура и цивилизация // Социальная философия : учебник / [под ред. В. П. Андрущенко, Н. И. Горлача]. – К.–Х. : Издат. дом «Единогор», 2002. – С. 425–444.
 32. Станік С. Р. Динаміка правової культури : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / С. Р. Станік. – О., 1999. – 19 с.
 33. Усманова Е.Ф. Правовая коммуникация как компонент правовой культуры // Современные научные исследования и инновации. – 2015. – № 12. – С. 1073–1075.
 34. Усманова Е. Ф. Сущность и содержание коммуникативной функции правовой культуры / Е. Ф. Усманова // Теория и практика общественного развития. – 2014. – № 17. – С. 88–90.
 35. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Самюэль Хантингтон. – М : АСТ, 2007. – 571 с.
 36. Хаустова М. Г. Правова глобалізація: поняття, риси, види / М. Г. Хаустова // Вісник Харківського національного університету. – 2013. – Вип. 16. – С. 25–30.
 37. Хаустова М. Г. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації / М. Г. Хаустова // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 1. – С. 54–64.
 38. Хофстеде Г. Модель Хофстеде в контексте: параметры количественной характеристики культур / Герт Хофстеде // Язык, коммуникация и социальная среда. – 2014. – № 12. – С. 9–49.

39. Черникова В. Е. Диалог в контексте правовой культуры / В. Е. Черникова // Философия права. – 2009. – № 6. – С. 39–43.
40. Черникова В. Е. Диалог культур как способ социокультурного взаимодействия в условиях глобализации / В. Е. Черникова // Научные проблемы гуманитарных исследований. – 2012. – Вып. 4. – С. 279–287.
41. Черникова В. Е. Диалог культур и цивилизаций как фактор обеспечения миропорядка и культурной целостности / В. Е. Черникова // Гуманитарные и юридические исследования. – 2014. – № 3. – С. 143–149.
42. Шейко В. Культура та глобалізація: компаративістський аналіз / В. Шейко // Культурологічна думка. – 2009. – № 1. – С. 73–79.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	14
Тема 1. Поняття та методологічні засади дослідження правової культури	14
Тема 2. Правова культура: структура та класифікація	16
Тема 3. Правова свідомість, як компонент правової культури	18
Тема 4. Правові аномалії у правовій культурі	19
Тема 5. Правовий менталітет та правові традиції у правовій культурі	21
Тема 7. Правове мислення	23
Тема 8. Правове виховання, як шлях формування правової культури	24
Тема 9. Динаміка правової культури	26
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	28
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	30
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	32
Основна література	32
Додаткова література	33
До теми 1. Поняття та методологічні засади дослідження правової культури	33
До теми 2. Правова культура: структура та класифікація	36
До теми 3. Правова свідомість, як компонент правової культури	38
До теми 4. Правові аномалії у правовій культурі	41
До теми 5. Правовий менталітет та правові традиції у правовій культурі	44
До теми 6. Правове мислення	47
До теми 7. Правове виховання, як шлях формування правової культури	50
До теми 8. Динаміка правової культури	54

Навчальне видання

**Оборотов Юрій Миколайович
Скуріхін Сергій Миколайович**

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

Навчально-методичний посібник

Макет Костюрін О.О.

Підписано до друку 15.05.2016.

Формат 60х84/16

Ум.-друк. арк. 2,11

Зам. № 1605-07.

Наклад 100 прим.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1044 від 17.09.02)

м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777-591

e-mail: fenix-izd@ukr.net

[www: law-books.od.ua](http://www.law-books.od.ua)